

Н. В. Князевич

Самоврядування медичних професій в Україні. Сучасний стан і правова перспектива

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

INTERNATIONAL JOURNAL REHABILITATION AND PALLIATIVE MEDICINE. 2023. 1 (8): 64-66; DOI 10.15574/IJRPM.2023.8.64

Мета – вивчити сучасний стан і правову перспективу самоврядування медичних професій в Україні.

Матеріали та методи. У процесі дослідження застосовано ряд наукових методів, серед яких загально-наукові методи, метод абстрагування та інші.

Результати та висновки. Описано спроби впровадження самоврядування медичних професій в Україні та їхні недоліки. Дано оцінку організаціям, які об'єднують представників медичних професій в Україні зараз. Визначено їхній правовий статус і роль у функціонуванні сучасної системи охорони здоров'я. Проаналізовано та оцінено останній законопроект, який розглянуто в контексті впровадження самоврядування медичних професій в Україні. Розглянуто аналогічні організації закордоном, визначено їхні переваги. Запропоновано заходи з розв'язання проблем.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів.

Ключові слова: самоврядування медичних професій, лікарське самоврядування, самоврядування, законодавство, законопроект.

Self-government of medical professions in Ukraine. Current state and legal perspective

N. V. Knyazevych

Taras Shevchenko Kyiv National University, Ukraine

The aim of the study – to study the current state and legal prospects of self-government of medical professions in Ukraine.

Materials and methods. During the research, a number of scientific methods were applied, including general scientific methods, abstraction method, etc.

Results and conclusions. The article considers attempts to introduce self-government of medical professions in Ukraine and their shortcomings. The assessment is given to organizations that unite representatives of medical professions in Ukraine now. Their legal status and role in the functioning of the modern healthcare system are determined. The latest draft law that was considered in the context of introducing self-government of medical professions in Ukraine is analyzed and evaluated. Similar organizations abroad are considered, and their advantages are determined. Measures to solve the problems that exist at the time of writing are proposed. No conflict of interests was declared by the author.

Keywords: self-government of medical professions, medical self-government, self-government, legislation, draft law.

Вступ

Однією з ключових характеристик сучасної держави, що швидко розвивається, є зменшення впливу держави на різні сфери суспільного життя. Серед них важливе місце займає сфера охорони здоров'я. Повний контроль із боку держави не може забезпечити високих показників розвитку медицини, а тому доцільним є делегування повноважень державою неурядовим організаціям. У цьому контексті варто виокремити проблему самоврядування медичних професій.

Проблема самоврядування медичних професій цікавила вчених, проте вивчена все ще не достатньо. З. О. Надюк досліджувала можливості поєднання лікарського самоврядування та державного управління

на основі аналізу законопроектів до 2008 р., З. С. Черненко вивчала питання професійного самоврядування як гарантії якості медичної допомоги, а О. І. Середюк аналізував вітчизняний досвід лікарського самоврядування ще в радянський період. Тому сьогодні необхідно вивчити сучасний стан та перспектив самоврядування медичних професій через актуальність теми та її роль у контексті модернізації системи охорони здоров'я в Україні.

Мета дослідження – дослідити сучасний стан і правові перспективи самоврядування медичних професій в Україні.

Основні завдання дослідження: вивчення сучасного стану самоврядування медичних професій; аналіз за-

Надання паліативної допомоги дорослому і дитячому населенню за законодавством України та зарубіжних держав

конопроектів, які передбачали впровадження лікарського самоврядування; дослідження досвіду впровадження самоврядування медичних професій іноземних держав.

Методи дослідження: загальнонаукові методи пізнання (аналізу, синтезу, дедукції, тощо), наукового абстрагування, порівняння, ідеалізації, моделювання. Застосовано системний підхід, що дав змогу цілісно проаналізувати нормативно-правові акти та проекти Законів України для вивчення правової складової організації самоврядування медичних професій. Метод порівняння дозволив зіставити сучасний стан лікарського самоврядування в Україні та закордоном для виявлення переваг і недоліків. Метод моделювання та ідеалізації застосовано для формулювання рекомендацій із розв'язання існуючих проблем, пов'язаних із самоврядуванням медичних професій в Україні.

Результати дослідження та їх обговорення

Сучасне лікарське самоврядування в Україні наведено рядом неурядових медичних об'єднань. Усього на території держави діє 169 громадських організацій різного виду [2]. Найпоширенішими серед них є асоціації, наукові товариства та спілки. До їх числа входять міжнародні неурядові організації.

Ці товариства є найперше платформами для обміну досвідом, співпраці та обміну ідеями. Вони займаються організацією заходів різного типу (конференцій, круглих столів, симпозіумів тощо). Одним із найбільших регулярних заходів є щорічний медичний форум, який, крім іншого, має офіційну підтримку з боку Міністерства охорони здоров'я (МОЗ) України [4]. Як уже зазначалося, усі ці об'єднання та форуми є неурядовими, а тому їх рішення й результати функціонування не можуть безпосередньо впливати на регламент діяльності спеціалістів медичного профілю відповідно до чинного законодавства.

Спроби впровадження системи лікарського самоврядування шляхом передавання частини повноважень від МОЗ України до інститутів лікарського самоврядування відбуваються з 2006 року. Жоден із цих законопроектів не ухвалений з різних причин. Найчастіше підставою цього ставала низька юридична техніка документів, невідповідність положень законопроектів Конституції України, політична боротьба членів парламенту та інші фактори. Основними завданнями цих законопроектів були: впровадження самоврядування медичних професій у межах системи охорони здоров'я України, що базувалася б на принципах суспільного регулювання; створення одного чи декількох органів самоврядування та їх законодавча фіксація в нормативно-правових актах; захист інтересів та прав лікарів, пацієн-

тів; боротьба з корупцією, створення прозорості та ефективної системи охорони здоров'я [4,6].

Останнім, на момент написання статті, законопроектом, який пропонував впровадження лікарського самоврядування, був проект Закону України «Про самоврядування медичних професій в Україні» №2445-д від 03.07.2020, який відхилено та знято з розгляду. Законопроект передбачав створення п'яти палат (органів лікарського самоврядування), серед яких: Палата сімейної медицини; Палата лікарів-спеціалістів; Палата стоматологів; Палата медичних спеціалістів; Фармацевтична палата. Ці інституції мали бути самоврядними організаціями та юридичними особами публічного права [1].

Попри намагання децентралізувати систему управління медичними професіями, законопроект мав низку проблем. Вони детально описані в експертних висновках та пропозиціях міністерств: освіти і науки, охорони здоров'я, фінансів [5]. Для загального розуміння проблеми необхідно розглянути основні з них. Найперше, лікарі зобов'язувалися вступати до цих організацій, що суперечить Конституції України. Вводилося зобов'язання сплати професійний збір лікарями, що суперечить Закону України «Про оплату праці», який забороняє обмеження права працівників вільно розпоряджатися заробітною платнею. При цьому в проекті відсутній механізм контролю використання коштів органів самоврядування, що підвищувало корупційні ризики. Палати наділялися правом притягувати лікарів до дисциплінарної відповідальності, виносити рішення про надання чи скасування права окремих лікарів здійснювати медичну практику. При цьому чіткі критерії для формулювання таких рішень також відсутні. Проект містив поняття, які не відповідали чинному законодавству (наприклад, «особа з вищою немедичною освітою, що має право на здійснення медичної діяльності» та ін.) [5].

Важливим аспектом є і те, що сучасне українське законодавство не містить положень, які передбачали б можливість здійснення повноцінного самоврядування медичних професій на рівні, описаному в законопроекті. Тому питання впровадження лікарського самоврядування в Україні є комплексним і потребує не тільки ухвалення нових законопроектів, але й модифікації вже чинного законодавства та системи охорони здоров'я разом зі змінами в інших сферах (найперше фінансів).

Досить давня історія невдалих спроб впровадження системи лікарського самоврядування в Україні робить актуальним питання запозичення досвіду розв'язання цієї проблеми в інших державах. Наприклад, Г. Баухер у своїй статті описує модель лікарського самоврядування США, за якої професійне самоврядування стосуєть-

Надання паліативної допомоги дорослому і дитячому населенню за законодавством України та зарубіжних держав

ся переважно питань оцінки спеціальних знань, освіти та підвищення кваліфікації лікарів. При цьому варто зауважити, що юридично визнаними є лише дві організації: Комітет зі зв'язків із медичною освітою та Американська остеопатична асоціація. Усі інші професійні медичні об'єднання є громадськими організаціями, які виконують радше наглядову функцію [7].

В. Д. Вайт описує повноваження деяких із них, зокрема, спеціалізованих медичних рад, які займаються сертифікацією лікарів шляхом їхньої атестації та перевірки. Попри те, що ці організації є громадськими, видані ними сертифікати досить суттєво впливають на роботу лікарів, оскільки наявність одного чи декількох сертифікатів свідчить про якість роботи кожного окремого медика. Про ефективність цього підходу свідчить діяльність Американської ради медичних спеціальностей, яка існує з 1933 р. Сертифікати цієї організації мають близько 90% лікарів у США [7]. Отже, система самоврядування медичних професій у США функціонує на добровільних засадах (отримання сертифікатів є виключно добровільною справою), проте вона ефективна завдяки високому рівню надійності сертифікатів, які надають її органи.

Висновки

Отже, сучасна система самоврядування медичних професій в Україні знаходиться в досить пасивному стані. Більшість об'єднань є громадськими організаціями з обмеженими повноваженнями і слугують пере-

важно платформами для обміну досвідом, ідеями, концентрації зусиль для дослідження різних проблем тощо. Спроби створення самоврядних об'єднань лікарів державою також зазнали невдач через низьку юридичну техніку, непослідовність рішень законодавців і чиновників, відсутність підготовленої нормативно-правової бази, неготовність сфери до змін тощо. Тому для впровадження самоврядування медичних професій необхідно: комплексно підготувати законодавчу базу; модернізувати систему підготовки та перевірки кваліфікації медичних працівників; підготувати систему охорони здоров'я до інтеграції в неї органів лікарського самоврядування.

При цьому є досить якісний приклад іноземних держав, в яких самоврядування медичних професій успішно функціонує протягом тривалого часу, а отже, сформувалося. Запозичення й адаптація цих моделей під реалії українського суспільства та держави може стати основою формування системи лікарського самоврядування власне в Україні.

Стаття може стати елементом для розроблення рекомендацій формування системи самоврядування медичних професій в Україні. Крім того, її застосування поглибить майбутнє дослідження проблеми, яка залишатиметься актуальною в контексті формування високоефективної сучасної системи охорони здоров'я на рівні провідних держав світу.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

References/Література

1. Bauchner H. (2015). Professionalism, Governance, and Self-regulation of Medicine. JAMA Network. URL: <https://jamanetwork.com/journals/jama/fullarticle/2290620>.
2. Medforum. (2020). Ofitsiina pidtrymka. [Медфорум. (2020). Офіційна підтримка]. URL: <http://medforum.in.ua/ofitsiina-pidtrymka-2020/>.
3. Medychni obiednannia. (2022). Lvivska medychna spilnota. [Медичні об'єднання. (2022). Львівська медична спільнота]. URL: <http://www.medicinelviv.org.ua/index.php/medkola.html>.
4. Nadiuk ZO. (2008). Poiednannia mekhanizmiv derzhavnoho upravlinnia i likarskoho samovriadiuvannia na rynku medychnykh posluh v Ukraini. Derzhavne budivnytstvo. 2: 10. [Надюк ЗО. (2008). Поєднання механізмів державного управління і лікарського самоврядування на ринку медичних послуг в Україні. Державне будівництво. 2: 10].
5. Verkhovna Rada Ukrainy. (2020). Pro samovriadiuvannia medychnykh profesii v Ukraini. Proekt Zakonu No. 2445-d vid 03.07.2020. Ofitsiyni portal Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2445-d vid 03.07.2020. [Верховна Рада України. (2020). Про самоврядування медичних професій в Україні. Проект Закону №2445-д від 03.07.2020. Офіційний портал Верховної Ради України. 2445-д від 03.07.2020]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69359.
6. Verkhovna Rada Ukrainy. (2022). Zakonoproekty. Ofitsiyni portal Verkhovnoi Rady Ukrainy. [Верховна Рада України. (2022). Законопроекти. Офіційний портал Верховної Ради України]. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/zp>.
7. White WD. (2014). Professional Self-Regulation in Medicine. AMA journal of Ethics. URL: <https://journalofethics.ama-assn.org/article/professional-self-regulation-medicine/2014-04>.

Відомості про автора:

Князевич Назар Васильович — аспірант Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка. n.kniazevych@ukr.net.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2021 р., прийнята до друку 07.12.2021 р.